

1 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מג עמוד ב

+ יהושע ז' + חטא ישראל. אמר רבי אבא בר זבדא: אף על פי שחטא - ישראל הוא. אמר רבי אבא: היינו דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה

2 תלמוד ירושלמי מסכת עבודה זרה פרק ג דף מג טור א /ה"ו

ר' תנחומא בעי ר' הונא כתיב העי אשר עם בית און מקדם לבית אל מקדם קורין אותו בית אל ועכשיו קורין אותו בית און

3 בראשית פרק יב

(ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכֵם עַד אֵלוֹן מוֹרָה וְהַפְּנִיעֵנִי אִזְּ בְּאֶרֶץ:
 (ז) וַיֵּרָא יִקְוֶן אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֲךָ אֶתְּךָ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת וַיִּבְּן שָׁם מִזְבֵּחַ לִיקְוֶן הַנְּרָאָה אֵלָיו:
 (ח) וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבְּן שָׁם מִזְבֵּחַ לִיקְוֶן וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יִקְוֶן:
 (ט) וַיִּשַׁע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנִסּוֹעַ הַנְּגִבָה: פ

4 בראשית רבתי פרשת לך לך עמוד 69-70

[יג, ד] אל מקום המזבח. מה תפלה התפלל שם, יודע היה אברהם מעשה עכן שהיה עתיד לעשות ורואה ברוה"ק שלא ישתייר משונאיהם של ישראל עד א' לפיכך קרא בשם ה' ואמר רבון העולמים (נהגני) [ענני] ומה נחור ותרח שלא ידעו שמך ולא הלכו באורחותיך ולא נסעו מבית אביהם הרי בניהם [ובני בניהם יחיו וירשו ארץ, ואני שנפרדתי מבית אבי ולא עברתי על צוויך והרי בני] נתחייבו כליה. א"ל הקב"ה אברהם כבר נגזרה גזרה שלא יותר מהם אלא א' בלבד ושמו יאיר בן מנשה והייתי מרבה את זרעו כזרע יעקב, ועתה שהקדמת תפלה לצרה לא יהרג מהם אלא יאיר בן מנשה בלבד כדי לפדות הנשארים, הה"ד ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש (יהושע ז' ה'), אנשים לא נאמר אלא איש, זה יאיר בן מנשה שהיה גדול כרובה של סנהדרין, לפיכך יקדים אדם תפלה לצרה.

5 אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 35

לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא אברהם אבינו לא הקדים תפלתו לצרה לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט בימי יהושע בן נון. ואימתי הקדים אברהם אבינו תפלה לצרה, כיון שנפטר מבית אבותיו שנאמר וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, ואיזה קריאה שקרא אברהם? אמר יוסף בן עוזיאל היה יודע אברהם אבינו מעשה עכן שהיה עתיד לעשות וראה בנבואתו שלא ישתייר משונאיהם של ישראל עד אחד לפיכך קרא בשם ה' ואמר: רבון העולמים ענני, ומה נחור וחרן שלא ידעו שמך ולא הלכו באורחותיך מעולם ולא נפרדו מבית אבותיהם והרי בניהם ובני בניהם יחיו וירשו ארץ, ואני שנפרדתי מבית אבי ולא עברתי על צוויך והרי בני נתחייבו כליה. אמר לו הקדוש ברוך הוא בני כבר נכתבה גזירה על בניך שלא יותר מהם אלא אחד בלבד ושמו יאיר בן מנשה וארבה את זרעו זרע יעקב, ועכשיו שהקדמת תפלה לצרה לפני לא יהרג מהם אלא יאיר בן מנשה בלבד כדי שלא ישמד ישראל. מיד ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה. לפיכך לא נהרג מישראל בין בית אל ובין העי במקום שהקדים אברהם תפלה לצרה אלא יאיר בן מנשה בלבד, שנאמר ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש, וראוי לפסוק לומר שלשים וששה איש, אלא מהו כשלשים וששה איש, זה יאיר בן מנשה ששקול כשלשים וששה של סנהדרין. לפיכך ישראל כשנהרג יאיר בן מנשה נזדעזעו ונפלו על פניהם ואמרו אוי לנו שלא היה בישראל כמוהו, אוי לנו מה תהא עלינו, מיד וימס לבב העם ויהי למים. ולכך יקדים אדם תפלה לצרה, ואף לרופא שגר לו דורון, וכיון שתבא לידי חולי יזכור טובותיך וירצה לבקרך, והיינו דאמר בן סירא, אוקיר לאסיא עד דלא תצטרך ליה

6 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מד עמוד א

+ יהושע ז' + וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף. רב אמר: איצטלא דמילתא, ושמואל אמר: סרבלא דצריפא. + יהושע ז' + ויציקום לפני ה'. אמר רב נחמן: בא וחבטם לפני המקום, אמר לפניו: רבונו של עולם, על אלו תיהרג רובה של סנהדרין? - דכתיב + יהושע ז' + ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש ותניא: שלשים ומש, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: וכי שלשים וששה היו? והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה איש, אלא: זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין. אמר רב נחמן אמר רב: מאי דכתיב +משלי י"ח+ תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות, תחנונים ידבר רש - זה משה, ועשיר יענה עזות - זה יהושע. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב ויציקום לפני ה'. ואמר רב נחמן: בא וחבטן לפני המקום, אטו פנחס לא עביד הכי? (דכתיב) +מסורת השי"ס+ והכתיב + +תהלים ק"ו+ ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה, ואמר רבי אלעזר: ויתפלל לא נאמר, אלא ויפלל - מלמד שעשה פלילות עם קונו; בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו: רבונו של עולם, על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל? דכתיב +במדבר כ"ה+ ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף. ואלא מהכא +יהושע ז' + למה העברת העביר את העם הזה את הירדן - משה נמי מימר אמר: + שמות ה' + למה הרעתה לעם הזה. אלא מהכא +יהושע ז' + ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן.

7. במדבר פרק לב

- (לז) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים :
- (לח) ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם ואת שבמה ויקראו בשמת את שמות הערים אשר בנו :
- (לט) וילכו בני מכיר בן מנשה גלעד וילפדה ויורש את האמרי אשר בה :
- (מ) ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה :
- (מא) ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר :

כתר יונתן במדבר פרק לב

- (לט) וילכו בני מכיר בן מנשה לגלעד וכבשוה וגרשו את האמורי שבה :
- (מ) ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה :
- (מא) ויאיר בן מנשה הלך וכבש את כפריהם ויקרא אותם כפרי יאיר :
- (מב) ונובח הלך וכבש את קנת ואת כפריה ויקרא לה נובח על שמו :

8. רש"י במדבר פרק לב

ויקרא אתהן חות יאיר - לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון :

9. דברים פרק ג

- (יג) ויתר הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארץ לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים :
- (יד) ויאיר בן מנשה לקח את כל חבל ארץ עד גבול הגשוני והמעבתי ויקרא אתם על שמו את הבשן חות יאיר עד היום הזה :
- (טו) ולמכיר נתתי את הגלעד :

10. בראשית פרק מח

(יא) ויאמר ישכאל אל יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך :

בראשית רבתי פרשת ויחי עמוד 5-266

[מת, יא] גם את זרעך. רבוי אחר רבוי, גם זה יוסף, את(ה) זה מכיר בן מנשה ויאיר בן מנשה שנולדו בימי יעקב, כההיא דתנינן וכו'. עליהם אמר יעקב ומולדתך וגוי' (מ"ח ו'), תלד לא נאמר אלא הולדת, מכאן שנולדו לו כבר. מכיר העמיד בנים, אבל יאיר לא העמיד בנים, לכך כשמנה משפחות מנשה מנה למכיר ולא מנה ליאיר, לפי שלא היו לו בנים, ולכך כשהלך יאיר ולכד חוות גלעד קרא אותן חוות יאיר על שמו, כד"א ויקרא אתהן חות יאיר (במדבר ל"ב מ"א). אמר אחר שלא זכיתי להעמיד בנים שיטלו חלק בארץ והלכתי ונלחמתי בם ולקחתי אותה בשביל אחי, הנני קורא כל מה שלכדתי על שמי.

11. דברי הימים א פרק ב

- (ג) בני יהודה ער ואונן ושלה שלושה נולד לו מבת שוע הכנענית ויהי ער בכור יהודה כע בעיני יקנן וימיתהו: ס
- (ד) ותמר בלתו ילדה לו את פנץ ואת זרח כל בני יהודה חמשה: ס
- (ה) בני פנץ חצרון וחמול: ס
- (ו) ובני זרח זמרי ואיתן וחימן וכלכל נדבע פלם חמשה: ס
- (ז) ובני פרמי עקר עוכר ישכאל אשר מעל בחרם: ס
- (ח) ובני איתן צוריה:
- (ט) ובני חצרון אשר נולד לו את ירחמאל ואת רם ואת פלוכי:
- (י) ורם הוליד את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון נשיא בני יהודה:
- (יא) ונחשון הוליד את שלמא ושלמא הוליד את בעז:
- (יב) ובעז הוליד את עובד ועובד הוליד את נשי:
- (יג) ואישי הוליד את בכרו את אליאב ואבינדב השני ושמעא השלישי:
- (יד) ונתנאל הרביעי כנדי החמישי:
- (טו) אצם הששי דויד השבעי:
- (טז) ואחיותיהם ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי ויאב ונעשה אל שלשה:
- (יז) ואביגיל ילדה את עמשא ואבי עמשא יתר השמעיאלי:
- (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת ריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון:
- (יט) ותמת עזובה וייסח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור:
- (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל: ס
- (כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן ששים שנה ותלד לו את שגוב:
- (כב) ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד:

(כג) וַיִּקַּח גִּשׁוּר וַאֲרָם אֶת חוּת יֵאִיר מֵאֵתֶם אֵת קֵנֶת וְאֵת בְּנוֹתֶיהָ שְׁשִׁים עֵיר קָל אֵלֶּה בְּנֵי מַכִּיר אָבִי גִלְעָד:
(כד) וְאַחַר מוֹת חֲצֵרוֹן בְּכֶלֶב אֶפְרַתָּה וְאִשֶׁת חֲצֵרוֹן אֲבִיהָ נִתְלַד לּוֹ אֶת אֲשֶׁחָוֵר אָבִי תְקוּעַ:

11 רמב"ן במדבר פרק לב פסוק מא

(מ - מא) ויאיר בן מנשה - האיש הזה יתיחס אל משפחת אמו בעבור שלקח אחוזתו עמהם, כי בדברי הימים (א ב כא כב) מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו בת מכיר בן מנשה, דכתיב ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן ששים שנה ותלד לו את שגוב ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד. וכתיב (שם פסוק כג) ויקח גשור וארם את חות יאיר מאתם את קנת ואת בנותיה ששים עיר כל אלה בני מכיר אבי גלעד. ומזה נראה שהיה נבח הלכוד קנת ובנותיה בן יאיר, ולכן יקראו גם הן חות יאיר. וטעם ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה (פסוק מ) - למשפחתו, כי בניו לכדוה, וכן ולמכיר נתתי את הגלעד (דברים ג טו), "ולמכירי". כי בעבור היותו נכבד וראש לכל זרעו יקראו בניו בשמו, כי כן יאמרו הכתובים בראשי השבטים בנחלתם נגבה לאפרים וצפונה למנשה (יהושע יז י), וכן למנשה היתה ארץ תפוח וגו' (שם פסוק ח). ומה שאמר הכתוב בספר יהושע (יז א) ויהי הגורל למטה מנשה כי הוא בכור יוסף למכיר בכור מנשה אבי הגלעד כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן, גם כן על בניו שהיו אנשי מלחמה כי הם הלכו גלעדה וילכדוה, ולכך נתן להם משה חלק גדול מהם. ואולי היה עדין מכיר קיים, ולא נגזרה עליו גזירת המדבר לפי שלא היה מפקודי משה ואהרן שהיה לו יותר מששים שנה, והאריך שנים כדורות הראשונים:

12 מלבי"ם במדבר פרק לב

(מ) למכיר בן מנשה, היינו שיהיו לבניו שלכדוהו:

(מא) ויאיר בן מנשה, הוא מצד אביו משבט יהודה בן בנו של חצרון ומצד אמו היה בן בנו של מכיר כמ"ש בדה"א ובאשר הי' בעבר הירדן לא הקפידו שתערב נחלת בן יהודה בנחלת מנשה, ועי' בדה"א שם:

13 שיר השירים רבה

דבר אחר אל גנת אגוז ירדתי, מה אגוז זה את נוטל אחד מהכרי וכלן מדרדרין ומתגלגלים זה אחר זה, כך הן ישראל לקה אחד מהן כלן מרגישין, הדא הוא דכתיב (שם טז, כב): האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף.

14

דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן

עוד שפתח משה מקרא זה ויעבור ה' על פניו ויקרא + שמות ל"ד ו'+, באותה שעה נתקררה רוח הקדש, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה שתי שבועות נשבעתי, א' שתמות ואחת לאבד את ישראל, לבטל את שתיהם א"א, אם תרצה אתה לחיות ויאבדו ישראל מוטב. א"ל, רבש"ע, בעלילה אתה בא עלי, אתה תופש החבל בשני ראשים, יאבד משה ואלף כיוצא בו, ואל יאבד א' מישרי.

כח **בְּבִטְנָה: וַיְהִי בְּלִדְתָהּ וַיִּתֶּן יָד וַתִּקַּח הַמִּילָדָת וַתִּקְשֹׁד עַל-**
 כט **יָדוֹ שְׁנֵי לְאֵמֶד זֶה יֵצֵא רֵאשֶׁנָּה: וַיְהִי כִּמְשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא**
 ל **אֲחִיו וְהָאֵמֶד מֵהַפְּרִצָת עֲלֵיךְ פְּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּרִץ: וְאַחַר**
יֵצֵא אֲחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח:

גור אריה

פסק' סבירא ליה כיון דהותרה הותרה¹⁸⁵:
 [כד] **וְהִנֵּה תְאוּמִים מֵלֵא**, ופירושו דכאן הוא מלא לגמרי כו"ו ובאל"ף, והתם (לעיל טו, נד) הוא חסר גמור, דחסר האל"ף דהוא אות השורש, וזה נקרא חסר¹⁸⁶. וכן הוא נמצא במסורת — דהוא מלא, מפני שדרך להיות חסר וי"ו¹⁸⁷. אבל אין לפרש דהוא מלא באל"ף כמו חסר דהוא אצל רבקה, דזה לא נקרא מלא, דכן דרך התיבה להיות¹⁸⁸, ומנא לן למדרש שהיו צדיקים¹⁸⁹, שמה לא בצדיקים ולא ברשעים איירי קרא¹⁹⁰:
 [כה] **וַיִּצְיָא הָאֵחָד אֶת יָדוֹ וְכוּ'.** פירוש

יתברך¹⁹³, ויש בהם דברים נעלמים המורים על עניניהם, והיה ראוי להיות מן פרץ מלכות בית דוד¹⁹⁴ ומן זרע מצד עצמו ראוי לצאת ממנו עקן¹⁹⁵ שמעל בחרמות, ושינוי תולדה בורח מורה זה, כי היה חידוש שיוציא העובר את ידו ולהשיבה, וזה מורה על עניני הבנים מה שהיה בעצמות כל אחד ואחד מן הבנים¹⁹⁶. וענין זה דבר גדול כי האחד שהוא פֶּרֶץ — ממנו המלכות, שהמלך מושל לוקח במשפט, כמו שכתוב בפרשת המלך¹⁹⁷, והשני¹⁹⁸ גם כן לוקח כח היר, אבל הוא מעילה כמה שאסור לו. כי שני הבנים פרץ וזרע דומים ללבנה וחמה¹⁹⁹, ששניהם הם מושלים²⁰⁰ ומלכים²⁰¹ בעולם, וכל

מלך פורץ גדר לעשות לו דרך במשפט (סנהדרין כ:)²⁰², אבל אינו פושט יד ולוקח דבר שאינו שלו בממשלת יתירה. ולכך ישראל מונים לירח המאור הקטן²⁰³, וזכה פרץ להיות ממנו מלכות בית דוד, ופורץ גדר לעשות לו דרך ויצא תחלה²⁰⁴. אבל זרע הוא כנגד החמה, שגם הוא מלך, ופושט יד ביותר לתקפו יותר מן הראוי למלך²⁰⁵, ולכך אין ראוי למלך²⁰⁶, ויצא ממנו עקן פושט יד ליקח שאינו ראוי לו מועל בחרמות, וזה היה מורה מה שנתן יד לפשוט בדבר שאינו ראוי לו. ומפני שכח זה הוא לו מן השמש, שהרי נקרא "זרע" על שם זריחת השמש (כמנ"ן פסוק כט), מעל בד' חרמות, נגד כח

רש"י

ושתי חמכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב, בראשית רבה: ויקרא שמו זרע. על שם זריחת מראית השני: (א) ויוסף הורד. [א] חזור לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר ששצילו הורידוהו מגדולתו, [ב] ועוד כדי לסמוך מעשה אשמו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה באלטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מצתה: (ג) כי ה' אתו. [א] שם שמים

גור אריה

השמש שנתלה ביום הרביעי (לעיל א, טו).
ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מג:) סבירא ליה למאן דאמר בג' חרמים מעל ולמאן דאמר בה' חרמים — ד' בימי משה ואחד בימי יהושע²⁰⁷, נטה רש"י אחר ב"ד (פס, טז) מפני שהוא יותר מסתבר, שכן מצאנו שהיה גם כן ד' דברים שמעל בימי יהושע²⁰⁸, ועיין בב"ר, והטעם מבואר למעלה²⁰⁹. ויש לומר עוד בב"ר לא חשיב רק אותם שהיו בימי משה, כי אותה

מופקע הוא ממלכות. (207) רש"י שם: "בימי משה — אותה של כנעני מלך ערד, דכתיב (במדבר כא ב) 'וידר ישראל נדר וגו' והחרמתי את עריהם" — אסרום עליהם בהנאה, וכיוצא בו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו". (208) פירוש — בימי יהושע גופא מעל עקן בארבעה דברים: אדרת שנער, שתי חתיכות כסף, ולשון זהב, וכפי שמפרש כאן רש"י, הרי שמספר ארבע קשור לעקן, ולכך נקט רש"י ד' חרמים". (209) "מעל בד' חרמות נגד כח השמש שנתלה ביום הרביעי". (210) פירוש — בימי משה מעל עקן בד' פעמים שונות, ואילו בימי יהושע מעל עקן רק פעם אחת — אך בד' דברים [ראה הערה 208], ולכך הבי"ד מנה ד' דברים — כי גם מעילת עקן בימי יהושע נידונת כ"ארבע מעילות", ויבואר יותר בהערה הבאה. (211) לשון הבי"ד: "כמה ידות כתיב כאן, רבי יודן ורב הונא, רבי יודן אמר ארבעה כנגד ד' חרמין שהוא עתיד לפשוט את ידו בהן, ואלו הן ארבע: חרמו של עמלק, וחרמו של סיחון ועוג, וחרמו של יריחו, וחרמה של מדין. רב הונא אמר כנגד ד' דברים שהוא עתיד ליטול מן החרם, הדא הוא דכתיב [יהושע ז, כא] 'ואראה בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו'". מבואר, איפוא, כי ארבע החרמות שהיו בימי משה שקולים הם לארבעה דברים שהיו בימי יהושע, ומילת "יד" שהוזכרה בפסוקנו ד' פעמים מכוונת היא כנגד ד' פעמים שהיו בימי משה, או כנגד ד' דברים שהיו בימי יהושע, ולכך אין למנות את מעילת עקן בימי